

ZLATA DEROSI

Stjepan Vukušić: *Podgorski vjetar*
Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1996.
Knjiga o "malim" podgorskim ljudima

Zlata Derossi
Ante Starčevića 8/XIII
HR 23000 Zadar

UDK:886.2.09 Vukušić, S.
Ur.: 1996-12-04

Knjiga Stjepana Vukušića *Podgorski vjetar* tematski je vezana, kako se naslućuje i iz samoga naslova, uz Podgorje, krâj Vukušićeva podrijetla i čestih literarnih vraćanja na ognjište predaka. Ta se vraćanja ovdje odvijaju u obliku zapisa o stoljetnoj borbi piščevih predaka s prirodom i neimaštinom. Sam će Vukušić u uvodnim rečenicama tu unutarnju potrebu za zapisom o svojim precima i o njihovu doseljenju u Podgorje, konkretno u Žive vode i okolne predjele ovako protumačiti: "U želji da ojezgrim smislom taj rasuti život koji mi se uporno pojavljuje odjecima i fragmentima, tražio sam i tražim smisaono središte i cilj kretanja. No nisam ih našao." (str. 9.) Tek okosnicu smisla vidi Vukušić u njihovu rasporedu u vremenu i njihovu nastojanju "da ukrote goru", a sve je drugo "bespoštedni rat ljudskih znakova i neizmijerna vremena.

Smisao stoljetnog kretanja Podgoraca prati Vukušić slikajući obitelj Bralić, njezino razgranjavanje i širenje, osvajanje podgorskih prostora i borbu sa surovom prirodom u kojoj je poraženi Podgorac ponovno krenuo na nove putove u potrazi za boljim životom, potrage kakva ga je prije gotovo tri stoljeća i dovela na ove podvelebitske prostore.

Vukušićevo pripovijedanje započinje selidbom jedne grupe Bunjevaca iz dalmatinskog Lišnjaka i naseljavanjem novih predjela oko Stinice i Jablanca koje je potaknuo i provodio pop Marko Mesić, ili - kako ga zovu Vukušićevi Podgorci - starina Mesić. Obitelj Bralić došla je u Podgorje bježeći pred

Turcima i tražeći prostor za životnu sigurnost i nove nade. Od Grle i Ivana, dvaju braće, prvih doseljenika u Žive Vode, preko njihovih potomaka, djece, unuka, praunuka, širenja u bratstva, ženidbe sa ženama iz Šegota, Dundovića, Balena, udaje njihovih žena u druge zaselke i rodove, sve do Franje Josipova u našem vremenu pratimo povijest Podgoraca i njihovu stalnu borbu ne samo za goli život nego i za nešto više, za jednu ljepotu življenja, makar i skromnog, ali dostojnog čovjeka. Toj borbi, u kojoj se čovjek otima ne samo prirodnim silama, neimaštini, bolesti, smrti nego i samoj smrtnosti, posvetio je Vukušić svoj *Podgorski vjetar*.

Knjiga je kompozicijski podijeljena u tri dijela, a svaki sadrži zapise o pojedinim Bralićima, njihovim radostima i tugama, željama i strastima, bolima i strahovima, otimanju plodova škrtoj zemlji, borbi sa surovom, vječnom i moćnom prirodom. Ako tražimo u tim dijelovima karakteristične ključne točke, onda ćemo ih naći u prvom dijelu u ukorjenjivanju Bralića, u drugom u grananju te obitelji, u trećem u odlazanju njezinih članova u potragu za sigurnijom egzistencijom. Svaki je od tih zapisa kompozicijski zaokružen, mogao bi biti pripovijetka za sebe, ili dojmljiva crtica, a svi se zajedno stapaju u skladnu cjelinu, u kojoj i fragmentarno pripovijedanje ima svoje umjetničko opravdanje i svoju umjetničku, unutarnju logiku. Mogli bismo reći: čitavo je Vukušićevo pripovijedanje obilježeno tom nekom unutarnjošću. I priroda i vlast i sva vanjska zbivanja dani su s naglaskom na odrazu vanjskoga svijeta i svih njegovih manifestacija, samo u onoj i onolikoj mjeri koliko zahvaćaju podgorskog čovjeka "iznutra". Od Turaka i Vojne krajine, preko austrijskog cesara i Napoleonove vladavine u našim krajevima pa sve do naših dana ta je vlast neodređena i pomalo tajanstvena, ona zahvaća čovjeka kao neka zla sudbina, što duboko dodiruje privatni, intimni život Podgorca ostavljajući ga trajno začuđena nad nevoljama koje mu ta vlast donosi kao usud protiv kojega se ne može i ne pokušava boriti. Uhvaćen u kovitlac tuđih interesa, on ostavlja svoje kosti daleko od rodnoga praga, širom Europe, ne razumijevajući zbivanja kojima je sudionikom, sličan šahovskoj figuri što je drugi premještaju po nekim svojim nerazumljivim pravilima igre. Taj društveni kovitlac nije jedino čemu je Podgorac izručen, predan na milost i nemilost, ali je nešto protiv čega se on ne zna boriti. Njegova je borba okrenuta nečemu što mu je bliže: to je građenje novoga života na novim prostorima, to je borba za "mali život" i male, posve obične ljudske radosti: otkrivanje tajni Velebita za života u ljetnim gorskim "stanovima", napasanja stoke i svih potreba koje su ga tjerale da osvaja tu veliku

goru, ili potraga upravo za onom djevojkom koja je slučajno zapela nekom Braliću za oko i poremetila mu san, radost rađanja djece i tuga zbog njihove prerane smrti, strasti, sramote, nade i razočaranja što ih taj mali život donosi, radosti u dodiru sa zemljom, uživanje u nasadivanju voćaka, obnavljanju krovova, mirisu smrekovih bobulja, vrijesa i kadulje, mladoga žita, trave, sijena, uživanje u promatranju svijetle vlati travi i plodova posijanih na škrtoj zemlji. Podgorac je dio prirode s kojom je srastao, a priroda je i dio njega, i ona je u njemu kao sudbina, nekada dobra, nekada zla, a uvijek svemoguća. I sve teče uz trenutke posrtanja i klonuća, ali i otimanja od očajja desetljećima u jednolikom gibanju i kretanju dok taj podgorski čovjek ne poželi tuđu zemlju, tuđu ženu, tuđu kuću, i ta ga moralna pukotina definitivno uništi, ili pak poželi nove prostore: grad i sve ono što misli da mu grad može podati bolje i ljepše od života u njegovu stoljetnom životnom krugu, i ta ga želja otjera s rodnoga praga. Svoje pripovijedanje Vukušić završava slikom raseljenoga, opustjeloga Podgorja, mrtvih kućišta i mrtvih selišta.

Vukušić opisuje u *Podgorskom vjetru* predio iz kojega je niknuo, pa iako se sakrio iza Franje Josipova, očito je da je opisao u ovome djelu povijest svoje vlastite podgorske obitelji. Pripovijedanje mu se kreće linijom "ja" i "mi", Podgorci, ispreplećući slike prošlosti sa slikama sadašnjosti, bez neke pravilnosti u toj izmjeni nekadašnjih i današnjih zbivanja i bez ravnomjerno raspoređenog pripovijedanja. Godine se preskaču, a detalji razrađuju do najsitnije pojedinosti, a naglaskom na atmosferi i osjećaju. Pripovijedanje nas tjera na identifikaciju s likovima, držeći nas u napetosti pred slutnjama opasnosti i tragedija, koje su dane izvanrednom snagom. Kad unutar obitelji neka sila: bolest, otimanje snažnih individualnosti iz zagrljaja stereotipije, strogosti, morala, počne određivati životni tijek članova te obitelji, onda tragedija dolazi kao nešto očekivano, neumitno. Dana isprva kao slutnja, ona se razrađuje u sve strašnijim i sve potresnijim slikama, koje svojom doživljajnom snagom čitaoca duboko uznemire. Ta crta neke uznemirenosti i tragedije prožima sve zapise *Podgorskoga vjetra* prenoseći i na čitatelja ustreptalost i slutnju zla i u toj pozitivnoj piščevoj nametljivosti leži velika Vukušićeva snaga. On je majstor u stvaranju atmosfere, jednako u dodiru Podgorca s prirodom, snažnom, moćnom, lijepom i ružnom, a iznad svega surovom, s prirodom doživljenom kao okrutno i beščutno biće, a isto je tako vješt u opisu malih sudbina, malih doživljaja, malih radosti i velikih tuga. On zna bogatstvom svoje riječi i preciznošću izraza iznad svega stvoriti dojam kontrasta bujanja života i njegova umiranja, nadi i razočaranja, iščekivanja velike budućnosti i udaraca koje ta budućnost čovjeku donosi, a iznad svega zna stvoriti kontrast između vječnoga i smrtnoga, između

"svemoći neizmjenoga kozmičkog vremena" i sićušnosti smrtnoga čovjeka u zagrljaju nesmiljene sudbine, koji se uporno otima smrti i želi trag svoga imena, kao identifikacijskog dijela svoje jedinke, ostaviti na ovim prostorima "zauvijek". Tako nastaju Vidine kladice, Jadrina sičina, Grlin vrtlič, Ivanova zidina, Grginica, Ivin dočić, Barišić krumpirište. Tom otimanju čovjeka smrtnosti kao kontrast stoji vrijeme u neumitnom i uvijek novom kretanju naprijed, vrijeme zajedno s vjetrom, s prirodom, s gorom, a s čovjekom kao jedinkom tek u jednom trenutku svemirske vječnosti. To vrijeme u najrazličnijim vidovima (mrtvo vrijeme, zagubljeno vrijeme, zalutalo vrijeme) upravo dominira pripovijedanjem naglašavajući vječnost vremena s jedne strane i ograničenost ljudskog života zalutalog u kozmičke prostore, s druge strane. Atmosfera umiranja podcrtana je čestim slikama mrtvih selišta, mrtvih kućišta, urušenih kućišta, svijeta "potonulog u zaklonu vječnoga vremena", moćne prirodne stihije i slabog čovjeka koji joj se pokušava oduprijeti. Podgorski vjetar ovdje je i nezaobilazni dio prirodne atmosfere i prirodnog ugođaja i simbol vječnosti prirode i njezine snage.

Vukušićeva knjiga *Podgorski vjetar* naoko je vrlo pesimistična. On sam kaže na početku da ga je u njegovu pripovijedanju pokretala želja da pronađe smisao rasutoga života podgorskih ljudi ali mu se čini da je ta potraga bila uzaludna. Iako autor zaključuje svoju sliku i svoje viđenje jednoga stoljetnog života konstatacijom da u tom trudu pronalazi samo "bespoštedni rat ljudskih znakova i neizmjenoga vremena", ipak u toj borbi koju Vukušić doživljava i kao osobnu intimnu dramu svojih predaka, pa time i svoju vlastitu, ima nešto što se čitatelju nameće kao svjetlo i nada: to je čovjekova težnja da svlada zapreke i kad su one nesavladive, i uvjerenje da životna borba podaruje trenutku ljudskoga života u vječnosti, u kozmičkom vremenu, jednu veličinu i snagu u kojoj se krije i ljepota trpljenja i ljepota življenja i iznad svega smisao života. Vukušić nam je *Podgorskim vjetrom* podario jedan pravi umjetnički doživljaj, obogatio nas ljepotom i bogatstvom svojega izričaja i potaknuo nas da razmišljamo o vječnim problemima koji stoljećima i tisućljećima opterećuju psihu čovjeka uhvaćenog u mrežu kratkoga trenutka u kozmičkoj vječnosti.